BAHOUDDIN NAQSHBAND ASOSLAGAN HAYOTBAXSH RASHHALAR

Qamariddinova Gulrux Akmal qizi

Buxoro muhandislik-texnologiyasi instituti

Annotatsiya: Maqolada Faxruddin Ali Safiyning “Rashohotu aynil-hayot” asaridan o’rin olgan tasavvufning yirik namoyondasi bo’lmish, Bahouddun Naqshband asos solgan, tariqat yo’li va rashhalari falsafiy jihatdan tahlil etiladi.

Kalit so’zlar: rashha, tasavvuf, ruhiyatshunoslik, ogohlik, axloq, tarbiya, xilvat, hushyorlik

Аннотация: В статье философски анализируются путь и принципы основанной Бахуддуном Накшбандская дорога, крупнейшего проявления суфизма, взятые из «Рашохоту айнил-хаят» Фахруддина Али Сафи.

Ключевые слова: рашха, мистика, психология, сознание, мораль, образование, хилават, бдительность.

Kirish. Tasavvuf juda keng ma’noga ega, nazariy va amaliy sohalardan iborat insonshunoslik, nafsshunoslik, ruhiyatshunoslik ta’limotidir. Naqshbandiya ta’limotini bir so’z bilan ifodalasak-insonlarni Alloh roziligiga erishtirishdir[1]. Tasavvuf so‘zi “so‘f” ya’ni jun kiyimni kiyish, so‘fiy bo‘lib haq yo‘lidan yurish va shuningdek darvishlar tariqasi ma’nolarida qo‘llaniladi. “Tasavvuf” so‘zi istiloh (atama) sifatida bir ma’naviy tariqatdan iborat bo‘lib, uning payrovlari aqidasiga binoan nafas (ichki dunyo) ni pokizalash natijasida haqiqat yog‘dusi inson qalbida porlay boshlaydi.[2] Dastlab “rashha” degan tushunchaga to‘xtalsak, rashha – tomchi, sizib chiqqan suv degan ma’noni bildiradi[3]. Tasavvuf istilohi sifatida esa xojagon-naqshbandiyagi maxsus qoida, odob va talablar nazarda tutiladi. Xojagon –ulug‘ zotlar, buyuk xojalar demakdir. Xojagon-naqshbandiya tariqatining mashhur o‘n bir rashhasi quyidagilar: hush dar dam, nazar bar qadam, safar dar vatan, xilvat dar

[1] Gulchehra Navro'zova. Xoja Bahouddin Naqshband hayoti va ma’naviy merosi. T.: Fan,2021. B. 166.
[2] Abdulhakim Shar’iy Jo’zjoniy. Tasavvuf va inson. – T.: Adolat, 2001. B. 11.
[3] Alisher Navoiy asarlari tilining izohli lug’ati, 2-tom. T.: Fan, 1983. B. 612.

anjuman, yodgard, bozgasht, nigohdosht, yoddosht, vuqufi qalbiy, vuqufi adadiy, vuqufi zamoniy.[4]

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Manbalarga ko‘ra, ushbu rashhalaring dastlabki sakkiztasi G‘ijduvoniy hamda uchtasi Bahouddin Naqshband tomonidan ishlab chiqilgan. Lekin ushbu rashhalarning avvalgi to‘rttasini Yusuf Hamadoniy tariqat ta’limotiga kiritgan, degan qarashlar ham mavjud.

1. *Hush dar dam*- هوش در دم . Rashhadan murod shuki, inson har doim, har nafasda hushyor, sergak bo‘lmog‘i lozim. Insonning ichidan chiqayotgan har bir nafasi ogohlik va huzur bo‘lishi kerakki, unga g‘aflat hech yo‘l topmasin. Doimo Allohning zikri bilan mashg‘ul bo‘lish, uni yodida tutish lozim.

2. *Nazar bar qadam* - نظر بر قدم . Bu rashhada ikki xil ma’no anglanadi ya’ni tashqi ma’noda yo‘liga diqqatlik ila qadam bossin, gunohga bormasin. Ichki ma’nosi esa “tariqat yo‘li”dan hech qayerga og‘may yurish.

Masnaviy:

Kam zada behamdamiyi xush dar dam,
Dar nagzashta nazarash az qadam.
Baski, zi hud karda ba sur’at safar
Boz namonda qadamash az nazar.
(Hushyorliksiz biror nafas ham olmagan,
Nazari qadamidan o‘zga yerda bo‘lmagan.
U o‘zligidan sur’at bilan safarga, ya’ni uzoqqa ketgan,
Har bir qadami nazardan holi bo‘lmagan) [5].

So‘fi Olloyor “ Sabot ul-ojizin” da mazkur rashhaga ishora qilib yozgan:

Kel, ey mo‘min, agar tarsanda bo‘lsang,
Ko‘zingni saqlagil qayda bo‘lsang[6].

[4] Sayfiddin Sayfulloh. Xojagon-naqshbandiya (asoslar va rashhalar). T.:O’zbekiston, 2020. B.146.
[5] Faxruddin Ali Safiy. Rashahotu aynil-hayot. T.: Abu Ali Ibn Sino,2004. B.40.
[6] Sayfiddin Sayfulloh. Xojagon-naqshbandiya (asoslar va rashhalar). T.:O’zbekiston, 2020. B.150.

3. *Safar dar vatan*- سفر در وطن. Safar qilish ham ikki xil ma’noda ifodalanadi. Mashaqqatli safarga chiqish ila toblanish; vatanda turib o‘zining qalbiga safar qilish, nafsiga sabr qilish kabi tahlil etish mumkin. Tariqat shayxlarining fikricha, ibtidoda safar qiluvchiga parishonlikdan o‘zga foyda yo‘q. Solik bir aziz kishining sihbatiga yetdimi, sabr qilishi,xojagonlarning tajribasini qo‘lga kiritishi va shundan so‘ng istagan joyiga safar qilishi mumkin.

4. *Xilvat dar Anjuman*- خلوت در انجمن. “Xilvat” – yolg‘iz, tanho qolish demakdir. Ushbu rashhaning ma’nosi anjumanda, ko‘pchilik orasida tanho qolish ya’ni o‘zini yolg‘iz his qila olishdir. Tariqatga ko‘ra jamoat orasida bo‘lsa ham Alloh yodi bilan tanho qolish, aslo uni unutmaslik tushuniladi. BAhouddin Naqshaband ham asosan shu yo‘lni tanlaganlar. Chunki yolg‘izlikda zikr qilish oson. Anjumanda chalg‘imay Alloh yodi ila qolish mushkuldir.

5. *Yodkard*- یاد کرد. Forschadan “eslamoq” degan ma’noni anglatadi. Inson zikrda bo‘lsagina, tili, qalbi poklanib turadi. Rashhalarning ham barchasining asosiy mazmuni shunday: insonni poklikka, kamolotga chorlash.

6. *Bozgasht*- باز گشت. Orqaga qaytish ya’ni asl maqsadiga qaytish. Ibodatdan maqsad ham Allohning roziligiga erishish.

7. *Nigohdosht*- نگاه داشت. U qalb eshigi oldidagi dunyoviy vasvasalarni ichkariga kiritmaydi. Nigohdosht yo‘li – ko‘ngilga sohib bo‘lib,unga Alloh sevmaydigan narsalarni kiritmaslikdir. Nigohdosht- ul iboratdur muroqabayi havotirdin, ondog‘kim bir damda necha martaba “kalimayi toyyiba”ni oyturkim, xavotiri g‘ayrig‘a tashqari ketmas.[7]

8. *Yoddosht*- یاد داشت. Banda Allohni doimo zavqu shavq bilan yodida tutadi. O‘zi erishgan kamolot bosqichini himoya qiladi. Tili ila aytmay qalbi bilan zikr qilish nigohdosht bo‘lsa, yoddosht – nigohdoshtda mustahkam turmoqlikdir.

9. *Vuqufi qalbiy*- وقوف قلبي. Inson qalbidan doimo xabardor bo‘lishi lozim. Har ishni aql tarozida tortib ko‘rmog‘I kerak.

[7] Faxruddin Ali Safiy. Rashahotu aynil-hayot. T.: Abu Ali Ibn Sino,2004. B.44.

10. *Vuqufi adadiy-* وقوف عددي. Ahli ko‘ngil vakillari, toliblar zikr adadiga rioya qilishi lozim. Ma’lum bir jumlalarni bir nafasda aniq sanoqda aytishni mashq qila olishi lozim. Bundan maqsad, adadga rioya qilinsa inson o‘z hayolini ham nazorat qila oladi.

11. *Vuqufi zamoniy-* وقوف زمابي. So‘fiy vaqtini doimo qadrini, sarhisobini bilishi kerak. “Rashohot” asarida keltirilishicha, Hazrat Naqshband ushbu rashhalardan rioyati adadni lozim sanamaslar ham vuqufi qalbiyni muhim tutkanlar.

Mashoyixlarimiz aytadilarki, aslida tariqatdagi muhim narsa – masjiddagi hilvat-yolg’izlikdan iborat holini xalq-jamiyat orasida ham davom ettirish, shu holni muhofaza qila bilishdir. Shuning uchun tariqatda “xilvat dar anjuman” asosiy rashhalardan sanaladi.[8] Rashhaning tub ma’nosi shundaki, solik xalqning ichida ham Haq bilan bo’lishidir. Bahouddin Naqshband ta’kidlaganidek : “ Qo’li ishda, ko’ngli yorda” bo’ladi. Qalb haqidagi Bahouddin Naqshband g’oyasi Robiya Adaviya, Muhosibiy, Abdulqodir G’iyloniy, Abdulxoliq G’ijduvoniy, Orif Revgariylar ta’limotidan oziqlangan[9].

Xulosa. Bahouddin Naqshband inson o’zini anglay olishi va barkamollikka erishishi uchun qalbdan ogoh bo’lishini Naqshbandiya ta’limoti va tariqat yo’liga “Vuqufi qalbi” rashhasi asifatida asosiy tamoyil qilib kiritgan. Asosiy vosita qilib inson nafsini tarbiyalashini tavsiya etgan. rashhalarda keltirilgan rivoyatlarning barchasida odamlarning to’g’ri yo’ldan yurib, nafsni poklab, komillikka erishishga olib boradigan yo’llar mazmuni ochib berilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdulhakim Shar’iy Jo’zjoniy. Tasavvuf va inson. – T.: Adolat, 2001.
2. Alisher Navoiy asarlari tilining izohli lug’ati, 2-tom. T.: Fan, 1983.
3. Faxruddin Ali Safiy. Rashahotu aynil-hayot. T.: Abu Ali Ibn Sino,2004.
4. G.N.Navro’zova. Naqshbandiya- Hushyorlik yo’li. Buxoro, 2024.
5. Gulchehra Navro'zova. Xoja Bahouddin Naqshband hayoti va ma’naviy merosi. T.: Fan,2021.

[8] Sayfiddin Sayfulloh. Xojagon-naqshbandiya (asoslar va rashhalar). T.:O’zbekiston, 2020. B.156.
[9] G.N.Navro’zova. Naqshbandiya- Hushyorlik yo’li. Buxoro, 2024. B.94-95.

6. Saloxov, A., & Qamariddinova, G. A. (2023). Buxoro jadidlarining ta'lim-tarbiyaga oid g 'oyalarining nazariy-amaliy asoslari. Scholar, 1(28), 55-69.
7. Salokhov, A., & Qamariddinova, G. A. (2023). Socio-Philosophical And Pedagogical Basis Of The Concept Of Tolerance. Educational Research in Universal Sciences, 2(8), 200-213.
8. Sayfiddin Sayfulloh. Xojagon-naqshbandiya (asoslar va rashhalar). T.:O'zbekiston, 2020.